Van Achell tot Egchel

ter gelegenheid van vijftig jaar Egchel

I

Van Achell tot Egchel

Henk Thiesen

1998

Ter gelegenheid van het
vijftig jaar bestaan van Egchel.

Uitgever:
Stichting 50 jaar Egchel

Uitgever:
Stichting 50 jaar Egchel

Auteur/redacteur:
Henk Thiesen, Egchel

Bewerkers:
Theo Duis
Henk Willems

Illustraties:
Henk Thiesen
Theo Jacobs

Vormgeving/Lay-out:
Marc Delmée (De Gouden Leeuw drukkerij bv)

Druk:
De Gouden Leeuw drukkerij bv Panningen

Bindwerk:
Jansenbinders Leiden

Oplage:
1075 exemplaren (uitverkocht in 2000)

heruitgave:
2005 (enkele correcties aangebracht)
digitaal heruitgegeven m.m.v. Yell-low Grafische Vormgeving

© Copyright berust bij de auteur.

I.S.B.N.:
90-9011462-9

Boekomslag:
Luchtfoto Egchel, 1997; Gemeentearchief Helden.
Foto basisschool "De Kemp" Egchel, leerlingen schooljaar 1997-98; foto Thijs Sevens, Panningen. De afgebeelde jeugd heeft in de toekomst de opdracht om de gemeenschap Egchel leefbaar te houden en verder uit te bouwen.
Tranchotkaart Helden 1803-1820; kaartblad 32.

Verantwoording schrijver

Een jubileum is vaak aanleiding om de geschiedenis van een gemeenschap in boekvorm vast te leggen. In Egchel bestond het idee hiervoor al sinds 10 jaar. In het voorliggende jubileumboek "van Achell tot Egchel" is de geschiedenis van Egchel beschreven over de periode van 1369 tot 1998, geïllustreerd met een 300-tal afbeeldingen.

In 1983 werd de van jongs af aanwezige interesse in de plaatselijke historie gestimuleerd door de in Egchel geboren Meester Peeters. Hij vond belangrijk dat de heemkunde door velen werd en kon worden beoefend. De eerste ervaring met de schrijverspen werd opgedaan in het parochieblad "t Klumbumke". De Deken van Helden, W. van Rens zocht iemand voor een wekelijks rubriekje met een foto. De rubriek werd "Des Lang Geleeje" genoemd en de structuur van de Heldense geschiedenis werd verkend.

Tijdens de 15 jaar onderzoek werd regelmatig het gemeente-archief van Helden bezocht en informatie over Egchel overgenomen. Hierbij heeft de samensteller veel steun gehad van archivaris Theo Duis. Ook de gemeentearchieven van Roermond en Venlo werden regelmatig bezocht. Verder werd ik diverse malen door Jacques Rutten, amateurhistoricus te Brunssum, geattendeerd op aktes in archieven buiten de regio. Ook werd gedurende 2,5 jaar het archief van Joseph Fleuren te Nijmegen doorgenomen op Egchel. Om de geschiedenis van de verenigingen te kunnen beschrijven ontving de auteur archiefmateriaal van diverse Egchelse verenigingen. Helaas was reeds veel archiefmateriaal verdwenen.

De verzamelde documentatie werd in dit boek verwerkt.

Het reeds aanwezige fotomateriaal over Egchel werd gericht uitgebreid met ontbrekende foto's van bepaalde boerderijen en /of inwoners. Een woord van dank gaat hierbij vooral uit naar Handrie Joosten, die veel hand- en spandiensten verrichtte.

Alle geschreven artikelen werden eerst gelezen en gecorrigeerd door Theo Duis. Hij gaf tevens nodige adviezen bij het samenstellen van dit boek. Voor deze ondersteuning is een woord van dank op zijn plaats. De gecontroleerde historische artikelen gingen vervolgens naar Jacques Rutten en Joseph Fleuren. Van hun kennis en ervaring werd dankbaar gebruik gemaakt. De artikelen over de verenigingen werden uitgezet bij ouderen van Egchel en bij (oud) voorzitters en of secretarissen van de betreffende verenigingen. Daarbij werden honderden brieven verspreid door Ton Joosten, Ger Schaareman, Wie en Willemien Naus.

Henk Thiesen tijdens zijn speurwerk in het archief van de H. Lambertusparochie te Helden in 1991. Foto Jacques Peeters Dagblad van Noord Limburg.

Hierdoor konden niet alleen ontbrekende schakels ingevuld worden, maar werd het geschreve tevens op de juistheid gecontroleerd. Vervolgens gingen de artikelen naar Henk Willems, neerlandicus, in Meijel. Deze zorgde ervoor dat alle artikelen in de juiste volgorde in de hoofdstukken werden geplaatst. Vervolgens kregen Jo Hilkens, Giel Beumers, Ben Sijben, Lei Naus, Jacques Thiesen, Piet Rooijakkers, Theo Duis en Giel Peeters ieder op hun eigen vakgebied de artikelen voor laatste controle en correctie.
Vervolgens werden de laatste wijzigingen weer ingevoerd en in de juiste opmaak naar de drukker gebracht. De proefdruk werd gelezen door Giel Peeters en ondergetekende.

Uit het aanwezige fotomateriaal werd door de schrijver in overleg met Theo Jacobs selectie gemaakt.
Op het gebied van de computer werd de auteur bijgestaan door John Wetjens. Jack Schaareman stelde geheel belangeloos zijn computer ter beschikking.

Deze uitgave was mogelijk door de inzet van vele niet genoemde vrijwilligers en de opgedane kennis betreffende de plaatselijke geschiedenis van Helden in het algemeen en Egchel in het bijzonder. Ook mag een woord van dank gaan naar de uitgever Stichting 50 jaar Egchel die het idee voor deze uitgave direct en volledig ondersteunde. Ook een woord van dank aan de 700 voorinschrijvers. Het geschonken vertrouwen was een grote steun bij het verzetten van het vele werk, verbonden aan deze historische uitgave.

Tenslotte doch niet op de laatste plaats een woord van dank aan mijn echtgenote en kinderen voor de steun en het begrip bij de samenstelling van dit boekwerk. Zij hebben het mij mogelijk gemaakt dit boekwerk uit te brengen.

Ik hoop dat dit boek Egchel de uitstraling mag geven die een fijne leefgemeenschap als Egchel toekomt. Verder dank ik iedereen die bij het tot stand komen van dit boek geheel belangeloos van dienst is geweest, speciaal diegenen die de uitgifte van dit boek financieel mogelijk hebben gemaakt.

Henk Thiesen.

I

De vroegste geschiedenis

1.1 Getuigen uit Egchels prehistorie

Wanneer vestigden zich de eerste mensen in het gebied, dat we nu kennen als "Egchel" ? Het antwoord moeten we schuldig blijven. Er zijn spaarzame aanwijzingen voorhanden, dat in de prehistorie mensen vertoefden in ons gebied. In Egchel en op de Hub zijn geen vondsten uit de prehistorie bekend.

Egchelseweg

Een voorwerp, dat het dichtst bij huidig bewoond gebied van Egchel werd aangetroffen, is gevonden op de Egchelseweg. Dat is weliswaar in Panningen, maar dicht tegen Egchel aan. In de tuinderskas van Verhees werd in het begin van de negentiger jaren een fragment van een vuurstenen bijl gevonden. Dit fragment is aan Streekmuseum "De Moennik" gegeven.

Egchelhei

Tijdens de vrijwillige ruilverkaveling rond 1966 werden in de Egchelhei door een grondwerker scherven gevonden van urnen. Het grondgebied waar deze scherven zich bevonden, ligt gezien vanuit de Melkweg, rechts van de Egchelhoekerbeek en dan geheel boven tegen het Afwateringskanaal aan. Op oude kaarten kunnen wij dit iets hoger gelegen stuk terug vinden, het grensde aan de "Kesselsche Koelen". Op dit zelfde perceel vond ik in 1967 een restant van een, helaas weer verdwenen, vuurbijl.

De afgebeelde vuistbijl werd rond 1955 door de broers Wiel en Frens Thiesen in de Neerhei aangetroffen. Niet ver van de andere vindplaatsen. Het gebied was voor de aanleg van het Afwateringskanaal in het verleden een geheel. Deze vuistbijl is thans in bruikleen bij "De Moennik". Behalve bijlen werden ook regelmatig kleine schrapertjes van vuursteen aangetroffen op de percelen rondom het Fongeren. Deze schrapertjes en de vuistbijlen duiden erop dat hier hoogstwaarschijnlijk mensen gejaagd hebben. Dat met de ruilverkaveling restanten van urnen zijn aangetroffen, hoeft nog niet op een vestiging te duiden. Het gebied was in het algemeen zeer laag en moerassig, een ideaal jachtgebied voor de prehistorische mens.

Een vondst uit de vroege eeuwen van onze jaartelling is een aantal hoefijzers uit de Frankische tijd. Volgens overlevering van Mina Thiesen-Peeters vond haar vader, Coon Peeters, tussen 1886 en 1904 op zijn grond op de Egchelhei bij het afgraven van de Lankert een restant van een zwaard en vier hoefijzers uit de Frankische tijd (5de en 8ste eeuw na Christus). De hoefijzers waren mogelijk afkomstig van paarden of muilezels van het Frankisch leger dat door ons gebied trok. Bij vennen en moerassen liet men de paarden en muilezels drinken. Hierbij zakten de benen van de dieren diep in het moeras.

1.1 Vuistbijl gevonden in de Neerhei, 1955.

Het moeras zoog de benen vast met als gevolg dat de ijzers van de hoeven loslieten en achterbleven in de moor. Hoefijzers en zwaardrestant werden aangeboden aan het Oudheidkundig Museum te Leiden. Onderzoek in Leiden heeft echter niets opgeleverd. In het zelfde gebied werden bij ontginningswerkzaamheden overigens nog twee oude hoefijzers aangetroffen door Jacques Thiesen.

Keup

Iets meer is bekend over enkele vondsten op de Keup. In de Archeologische Kroniek van Limburg over de jaren 1969-1970[1] vinden we de gegevens over de oudste vestigingen in ons gebied. In de periode van 7 juli tot 15 augustus 1969 heeft men getracht meer gegevens te verzamelen over de op de Keuper Hei ontdekte sporen uit het verre verleden. Professor P.J.R. Modderman trof er sporen aan van een kleine nederzetting. Dat kon worden opgemaakt uit de fragmenten van gepolijste vuurstenen bijlen, knoopkrabbertjes, spitse driehoekige pijlpunten en boren of ruimers, maar ook uit tal van met kwartsgruis verschraalde scherven. Deze vondsten wijzen op een cultuurcomplex dat terug gaat tot het derde millennium voor Christus (3000-2000 voor Chr.). Randscherven waarvan enkele met gaatjes onder de rand, wandscherven met diep ingedrukte ronde putjes versierd, zijn o.a. karakteristiek.
Het gevonden materiaal vertoonde grote gelijkenis met dat wat het onderzoek van drs. H.M.E van Haaren te Koningsbosch heeft opgeleverd. De bodemsporen uit het Midden-Neolithicum (jongere steentijd)[2] beperkten zich tot enkele kuilen. De grond bleek in hoge mate verstoord te zijn door biologische activiteiten. In een van de kuilen trof men verkoold graan en verkoolde eikels aan. Buiten het terrein met Middenneolithische resten zijn op de Keuper Hei opnieuw vondsten gedaan die op verblijf in het Mesolithicum (tweede periode van de Steentijd)[2] en in de klokbekerperiode terug wijzen. Het verkoolde graan en de verkoolde eikels kunnen duiden op agrarische activiteit in het vroegste stadium.

1.2 Belangrijke grens met interessante markeringspunten

Helden hoorde in de vroege Middeleeuwen tot het Graafschap Kessel. In 1279 kocht de graaf van Gelder het Graafschap Kessel, voorzover het op de linker Maasoever lag. Helden hoorde dus, net als Kessel en een aantal andere dorpen uit Noord-Limburg, vanaf dat jaar tot het graafschap, later hertogdom Gelder. Neer en andere dorpen ten zuiden van Helden hoorden bij het Graafschap Horn, dat later in handen van de bisschop van Luik kwam.

De grote open ruimte tussen Helden/Kessel aan de ene kant en Neer aan de andere was niet bewoond, maar wel zeer belangrijk. Voor de landbouw had ieder dorp in vroeger eeuwen behoefte aan veel woeste grond. Daar ging het vee weiden en werden plaggen gemaaid. Ook voor turf en geriefhout was de woeste grond onmisbaar. Het is dus niet zo verwonderlijk, dat er veel strijd om dat gebied is geweest. Over de grens in die open ruimte ontstonden voortdurende twisten tussen "die van Helden" (Helden en Kessel) en "die van Neer". Als de twisten te hoog opliepen, kwamen de hoge heren uit Arnhem (namens Gelder) en uit Luik (namens Horn) om *"beleyt te houden"*. Ze inspecteerden de grens ter plaatse en stelden opnieuw vast waar die grens liep en hoe ze gemarkeerd zou worden.
Een enkele keer kwamen de Hertog en de Bisschop in eigen persoon om de zaak weer in goede banen te leiden. Zoals bij de grensbezichtiging waar de volgende getuigenis over gaat:

"Getuigenverhoor te Helden 5 nov. 1525 over een grensbeleiding tusschen de landen van Kessel en Horn"[3]. *"Wij Merthen Koemans, Maes Geheer, Bortgen van Inckenwick, Willem Roesen, Schepen der dingbank van Kessel en Helden doen kondt, ende tuigen, als schepen voorsz. Dat voer ons schepen gekommen is Lenaert Maes, ende heeft getuicht mit opgerechten vingeren gestaeffs eede geswaeren Gode ende allen lieven Heyligen dat een tyt leden is, hy daerby gestaen heeft, gesehen ende gehoert dat saliger gedachten die hoege waelgebaren doorluchtige vermoegende Furste Hartoge Arnold van Gelre ende Gulich, Greve van Zutphen, bij syn F.G. haldende als ein jonge, zijn F.G. soen was hartoge Adolph van Gelre seliger gedachten, all op de kant van der* ***Wyenbeeke, by geenen Way geheiten*** *ende die Edel Waelgeboren Greve van Hoerne in der tyt was haldende mit synen vrienden op der andere syden van der* ***Wyenbeeke*** *op die* ***Hoernsche erde****, daer oock een Bisschop van Ludich in der tyt was by den Greven van Hoerne, omme te besihen de kant ende paelen tusschen den lande van Kessel, ende den Lande van Hoerne, daer woorde ende wederwoorden gehalden, sijn van beyden sijden der Heeren voergl. Daer hy niet all gehoert en heeft, dan hij heeft gesihen dat saliger gedachte Heere Hartoge Arnolt sijnen soen Adolph voergh. Mit sijn G.G. handt ruerende was aen sijne*

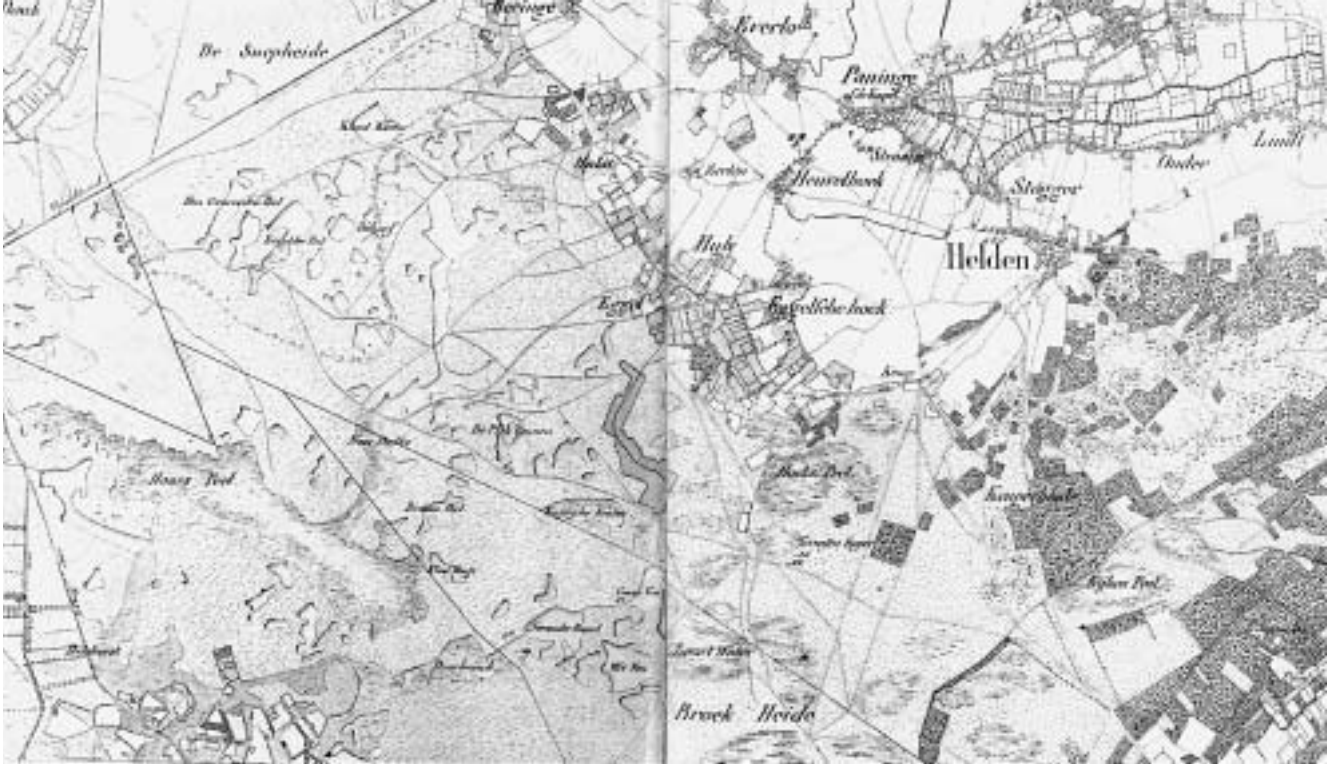

1.2 We zien een fragment van een topografische kaart met daarop afgebeeld, "de Hub, Zeelen Eggel" en de Keup en de Neerhei, verkend tussen 1837 en 1844 en in 1848 in kaart gebracht. Langs de Kesselsche Koulen is in de naad net niet meer zichtbaar de boerderij op de Krekelberg die samen met de Kattestert een van de eersten waren op de Egchelhei.

wangen oft kinnekacken, daerbij sult gij gedencken, dat Ick hier halde op die paelen van den lande van Gelre ind dat gy het oeck behalden sult ende de Heeren van beyden sijden zijn soe van malcanderen gescheiden sonder vorder eintschap die daer gemaeckt wart, dan hy heeft daernae hoeren seggen dat het verdrach gemaeckt ward, dat de ***Wienbeeck*** *solde bliven de paelen ende scheidonge der beider landen voerz.woe kort off lanck en is hem niet kundich. Item oeck tuight dese selve Lenart voorgemelt dat hy op die selve tyt ende dagh voergemelt gesihen heeft dat daer gelesen wart eenen brieff, als de schepen van Kessel daerbrachten, dat een drossze geweest were van den Lande van Kessel geheiten Heer Mathies van Kessel bij sijnes tijt ein beleye gehalden were, dat een man opgegaen were van der* ***Maezen*** *hebbende aen sijnen armen aen einen bindtsele* ***twee haese wijnden*** *op den* ***Maissenborch*** *van daer all langste* ***Wevelheysz*** *all in de* ***Weyenbeeck*** *all op in dat* ***Koegath****, voert op die* ***Bruyt eyk****, ende voert* ***op de Vyerskuil*** *ende soe voert* ***doer den Peellt****. Item voert soe hebben getuicht Willem Soens, Peter van Hoiff, Heincken van Stock, Jan Hemmicks(?) Jan Simons,* ***Willem Jannes*** *mit gestaeffden eeden, dat sij bij alle punt voergemelt bliven ende sij sulcx alle tijt gehoert hebben van hoeren aldreren ende nabuiren die voer hoere tijt geweest sijn, ende anders niet en weten dan het soe geschiet sij ind sijn sall, sonder alle argelist. Geschehen int jaer ons Heeren duisent vyff hondert ende vyff ende twintich op Sonnendach nae allen Lieven Heyligen dach."*

Markeringspunten

We beperken ons tot de grens in het gebied Keup, Egchel, Hub. In het Registrum Heldense[4], een van de belangrijke archiefstukken in het Heldense gemeentehuis, worden twisten over die grens goed weergegeven. Het oudste stuk eruit is overgenomen uit het legerboek van Meijel en dateert van 1421. In dat stuk wordt gesproken over grote gewelddaden. Vee en karren werden over en weer in beslag genomen door inwoners van Helden/Kessel en Neer.

Opvallend is dat in diverse stukken namen van vennen of heuvels genoemd worden. Blijkbaar vormden die in dit ruige gebied typische markeringspunten. In een Hoornse verklaring uit 1541 heeft men het over maaien *"Aenden Reitmortell ende voortz op den pudt umb, ende vanden pudt umb langs die vennen, op Kreckelberch"*. Verder worden in dit stuk verklaringen afgelegd over het hoeden van vee. In de verklaringen is sprake van gebeurtenissen die tientallen jaren eerder hebben plaats gevonden. We lezen: *"vonden Doetleger op Birck umb"*[5] Op een andere plaats wordt de Krekelberg na het Berckven genoemd[6] *"altot opgen Rittmortell ende soo voortan auff gen Kreckelberch tusschen beyde die vinnen door"*. Het Berckven ligt op een "Rugk", volgens het Registrum Heldense.[7]

Een Hoornse schut verklaarde in een akte, dat hij beesten van Helden en Kessel altijd pandde als hij ze vond over de weg langs de vennen.[8] In de stukken heeft men het over een ven bij de Reitmortel en een ven bij de Landweer.

In 1474 werd gemaaid, aan het Berckven *"allen dat Rugk over"*; weer een ander vermeldde dat hij maaide en hoedde *"vonden Dootleger op de Rydtmurtell, und von den Rydtmurtell vortz op die Lange Horst, over soo verne zie als die reickt ound streckt"*.[9] In 1541 verklaarde iemand uit Horn turf te hebben gestoken *"beneden die Horst nae Helden wardt"*.

Berckven-Krekelsberg-Fongeren-Haemberg

Als we alles op een rij zetten, treffen we het Berckven aan in de Heldensche Hoek (op de Keuperhei) bij de Neerse Brug. De Rydtmortel op de Melkweg, iets verder de Krekelsberg, daarna het Fongere en vervolgens een heel stuk verder de Haamberg.
Het **"Berck venn"** treffen we nog aan op de eerste kadasterkaart van de Keuperhei uit ca.1820. Het lag ongeveer in de punt van de kaart waar de Heldensche hoek vermeld staat. Het "Berck venn" lag heel dicht bij de toenmalige grens, het huidige Afwateringskanaal.

Vanuit het "Berck venn" gaan we richting Egchelhei. Mogelijk kunnen wij hier de Reitmortel terug vinden. In de volksmond wordt nog altijd een groot perceel de Rieth genoemd. Dit perceel vinden we terug op de Melkweg tussen de familie Janssen en de familie Lemmen. Van oorsprong moet de naam geplaatst worden bij een groter gebied. Het strekte zich uit over beide zijden van de Melkweg. Dit lage gebied is op oude kaarten te herkennen als een ven. Hoogstwaarschijnlijk heeft het zijn naam te danken aan het gewas riet, dat in grote getale bij dit ven groeide.

Van het perceel de Rieth vertrekken we naar de **Krekelsberg bij het Fongeren**. Deze is te plaatsen, volgens overlevering van Jacques Thiesen, op het stuk grond dat door ons nu nog "de Kamp" genoemd wordt. Het ligt precies tussen de boerderijen van Lemmen en Thiesen en vormt het hoogste punt. De Krekelsberg komen we voor het eerst tegen in een getuigenverklaring uit 1541. In een Hoornse verklaring ligt de Krekelsberg tussen de Zandberg (Rouwen Heister) en de Hanenberg. Verder wordt deze berg vijf keer genoemd in verklaringen uit 1541 betreffende maaien en schapenhoeden, steeds na het "Birckvennen". In een Geldersche verklaring wordt gesproken van de "Crekelberch off uijterdijck", die midden tussen de Brunberg en de Hanenberg in lag. De Brunberg is het zuidelijkste grenspunt van de gemeente Meijel, vroeger door de Meijelsen "Musschenbergh" en door de Roggelsen "Brimmenbergh of Brunbergh" genoemd.

De Krekelsberg wordt op geen kaart vermeld. In de 19de eeuw vinden we enkele sporen. We komen deze naam tegen als de gemeente grond verkoopt op 22 en 23 juni 1837 in het gebied van de Egchelheide.[10] Koper is Bartholomeus Peeters, inwoner van de Hub. Hij kocht voor 20 francs 26 are grond bij het "Vonderen, aan de Kirkelsberg". Op dezelfde verkoop kocht hij nogmaals 1 hectare 76 "op de Kirkelsberg aan het Vonderen voor 58 francs".
De naam Krekelsberg komt dus niet zo maar uit de lucht vallen. Er liep zelfs een weg vanuit Egchel naar de Krekelsberg met de naam Krekelsbergweg. Deze weg begon aan de Hertstraat (Jacobusstraat) en liep zuidwestwaarts door de Kattestert, sneed de Kattesterterweg, ging zuidwestwaarts in de richting van de Egchelse heide, langs het "Rouw Denk" en door Kesselsche Kuilen en eindigde aan de Kanaaldijk. Deze weg liep ongeveer ter hoogte van de huidige Rongvenweg, eindigde op de huidige Melkweg, maar vervolgde ongeveer 100 meter achter de boerderij Melkweg 11 de route schuin naar de Kanaaldijk. De schrijver kan zich deze weg nog herinneren. Hij verdween bij de Ruilverkaveling van 1965 in de akkers. Middels overlevering van zijn ouders kan Jacques Thiesen de Krekelsberg aanwijzen. Oma zei altijd: "Greijn noemde zich de secretaris van de Krekelberg." Greijn huwde bij Bartholomeus Peeters in. Het huis, dat zeer dicht bij de Landweer stond, lag op het perceel dat in de volksmond "de Kamp" wordt genoemd. Dit perceel is de vermelde Krekelsberg.

Een ander markant punt is het "**Vonderen**". In een grensbeschrijving uit 1713 komen we de Krekelsberg niet tegen, maar wel het "Vonderen". Het "Fongeren", zoals mijn vader het gebied altijd noemde, lag aan de voet van de Krekelsberg in de richting van de Schorf. Bij een kaart van Jurgens uit 1715 wordt het gehele Heldense grensgebied beschreven en gemarkeerd met palen. Op deze kaart treffen we "aent Vonderen" voor het eerst aan. Wij citeren het gedeelte onder Egchel, te beginnen op de Keuperhei, bij de Heldense Hoek:
"No.1 eenen heuvel ofte pael over den graeff tusschen Kessel ende Neer. No.2 In den hoeck aen den bergh ofte aent weeghsken een koel ofte limide 109 roeden van den eersten pael. No.3 een limite koel aen de landtweer 241 roeden van de voorgaende of van nummer 2. No.4 eenen staek ofte pael aent venken 177 - roeden van no. 2."
Vervolgens loopt de grensbeschrijving door naar Helden en gaat langs het grensgebied van Maasbree naar het Meijelse gebied. Van daaruit keert men terug naar de Keuperhei. Wij vervolgen de beschrijving:

"No.32 Een koel op Neulkesbergh 189 - roeden van de Vlietgraeff hier gaet de linie van de Heldensen en de Meijelsen kercktooren beneven naer Kaetsbergh aen 31 roeden 5 voet soo verre in dese koel van deselve linie. No.33 eenen heuvel op Kaetsbergh 285 roeden van de voorgaende koel op Neulkesbergh. No.34 een koel op Haenbergh 267 roeden van Kaetsbergh heuvel. No.35 bij "Den groenen pael genaemt Brimbergh 100 roeden van de koel op Haenbergh. No.36 eenen heuvel ofte pael genaemt aent Vonderen, 780 roeden van den groenen pael en van t Vonderen tot No. I. 590 roeden".
't Vonderen treffen we ook op de kadasterkaart van 1820 aan onder de naam "Vonderen". Blijkbaar was het Vonderen voor de mensen een zeer duidelijk en vast punt in de wildernis.

Markante punten werden aangegeven met palen. Het volgende verwijst hiernaar. De gebroeders Wiel, Frens en Jacques Thiesen waren iets boven het Fongeren een perceel aan het ontginnen. Met behulp van paardenkracht werden boomstronken en andere houten obstakels verwijderd. Bij het ploegen troffen de gebroeders een zwaar voorwerp aan in de grond. Vier keer ging de ploeg er overheen en vervolgens werd het object geraakt. Nadere inspectie bracht aan het licht dat het een steen met de afmeting van circa 1,30 m lang en een doorsnede van 50 cm betrof. Deze brok woog omtrent duizend kilo. De steen mocht dan ook blijven rusten waar hij was. Na enkele jaren werd een nieuwe poging ondernomen de steen op te graven. Twee paarden mochten deze klus klaren. Toen de steen vast kwam te zitten tegen een oude boomstronk knapte het "weershout" (dwarshout) achter de paarden. Na beraad werd besloten de steen in te graven. De steen was van een soort die hier niet voor komt. Men mag aannemen, dat hij door mensenhanden in dit moerassig gebied is geplaatst of gedeponeerd. Enkele jaren geleden werd bij het diepwoelen door loonwerkersbedrijf Verlinden de steen weer geraakt. Hij werd opgegraven en bij de oprit van de boerderij, eigendom van de fam. Laurijsen op de Doorbrand te Neer, gelegd. Begin 1998 werd de steen geplaatst op het plein voor "'t Erf".

Iets verder dan het "Fongeren" lagen de "**Kesselsche Koulen**". In de vrijwillige ruilverkaveling van 1965 werden de laatste sporen van de "Moorgronk" (moerasgrond) een meter diep omgespit met een bulldozer. Thans treffen we in dit bij uitstek geschikte weidegebied nog een laagte aan die verraadt dat hier ooit een moeras lag. Iets hoger achter het "Vongeren" treffen we de "Kesselsche Kuilen" aan. Ter hoogte van de huidige Melkweg wordt deze straat op genoemde kaart "Kesselsche Kuilenweg" genoemd". De Kesselse en Heldense inwoners mochten in dit gebied hun turfsteken. Op dezelfde kaart komen we nog tegen het "Kessels Peelken" en onder de Schorf vinden we "De Kesselder peel". Volgens een akte uit 1724 "*hebben de Kesselse te veel koelen gemaakt*" van de Haenberg tot Kaetsberg.[11]

Vanuit de "Kesselsche koelen" gaan we naar de Haamberg (ook genaamd Hanenberg). De Haamberg kunnen we traceren achter de huidige Karissendijk, juist voor de Schorf, als een groot gebied. Van oorsprong zal hier een echte berg hebben gelegen. Als we de plaats van deze berg willen bepalen, moeten we naar het midden van de Schorf gaan. In een krantenartikel van 1908 lezen we: "*Bij de op jl Donderdag en vrijdag gehouden verkooping van gemeentegronden werden in veiling gebracht ruim 450 h.a. welke eene gezamelijke opbrengst opleverden van f 24.980. De Haamberg groot 130 h.a. bracht f 10.560 op.*"

Uit oude stukken blijkt dat Helden en Neer het oneens waren over de ligging van deze berg. Oude Hoornse verklaringen (1541, 1542, 1551) noemen de Hanenberg na de Krekelberg en voor de Meijelse Musschenberg (Brunberg). In een Luiks verslag van een grensbezichtiging uit 1606 komen zelfs twee versies van een Hanenberg naar voren. Een lag dicht bij Meijel en de ander dicht bij Helden in westelijk richting. In 1616 werd een voorlopige grensregeling getroffen. Bij een definitief vergelijk werd de vierde paal tussen de Hanenberg en de Krayenberg geplaatst. Neer diende hier protest tegen in. Het verschil ging om 1000 à 2000 bunder land. Net als altijd zal het gelijk wel in het midden hebben gelegen. Op de Tranchotkaart van 1802 komt in het gebied de "Haonbergswegh" voor.[12] Deze weg liep vanuit de Egchelhoek in het verlengde van de Hoekerstraat naar de Schorfkoulen waar ongeveer 10 paden bij elkaar kwamen en naar alle richtingen uitwaaierden. De "Haonbergswegh" was als het ware een rotonde uit vorige eeuwen. De "Haambergs koelen" treffen we aan op een stafkaart.[13]

Verdere karakteristieke markeringspunten

De "Staekbergh" op de Keuperhei, die als een duidelijke berg vermeld staat op de eerste kadasterkaart, treffen we iets meer dorpwaarts aan. Op de kaart van de Egchelhei treffen we het "Bronk venn" aan. De Lankert zou ongeveer langs dit ven moeten hebben gelopen.Verwisselingen in de oude stukken van Bronkven en Berckven

zijn mogelijk. Ter hoogte van het Berckven werd door de gemeente omstreeks 1826 grond verkocht aan de boeren.[14] Op latere kadasterkaarten komen we het ven niet meer tegen. Verder komen we tegen de benaming "Rouwen Heister". Of dit in verband te brengen is met het thans nog zo genoemde "Rouw Dink" in Egchel valt te betwijfelen. Immers dit ruwe gebied lag een heel eind van de grens af.

1.3 Lankert, de oude landweer

Sinds 1279 behoorde het Land van Kessel waarvan ook Helden deel uitmaakte, bij Gelder. De grens met de gemeenten Roggel en Neer vormde ook de grens met het Graafschap Horn. In de buurt van deze grens, maar op Kessels en Heldens gebied, vinden we (restanten van) de Landweer. Over de periode waarin en de vraag door wie die grensbescherming is aangelegd, werd onderzoek gedaan door H.J. Ernst, tijdens en na opgravingen in 1968/69. Hij kwam in zijn scriptie over "De Kesseler Landweer" tot de conclusie dat de landweer moet zijn aanlegd door Willem VI, heer van Horn (1354-1415). Ernst kwam tot die opvatting, omdat de Kesselse bevolking tussen 1371 en 1377 een klacht indiende, omdat ze als gevolg van de aanleg van de landweer haar weidegebied niet meer vrij kon bereiken.[15] We lezen in stukken uit 1421 dat de Heer van Horn de landweer "*dede leggen*" tegen het "*inrijden des Heeren vianden van Hoern*". Deze vijanden waren mogelijk "linfares", afgedankte troepen uit Frankrijk (honderdjarige oorlog), die het land onveilig maakten.

Landweren lagen normaliter dicht achter een grens. Het ligt dus voor de hand aan te nemen, dat naast de landweer de grens liep tussen het graafschap Horn en het Hertogdom Gelder. De noordgrens van het graafschap Horne wordt vaak aangegeven als een rechte lijn tussen het zuidelijkste grenspunt van Meijel en de kerk van Beesel, met een kromming ter hoogte van Kessel-Eik. De Hertogen van Gelder hadden echter ten zuiden van deze landweer nog weiderechten. Daarom moest op wens van de Kesselsen ook het "koegat" in de landweer worden aangelegd. Dat was een doorgang waardoor de herder met zijn kudde rundvee kon passeren. Het koegat werd afgesloten door een "hamei" of draaiboom.

Een landweer was een verdedigingswal. Men kon er echter geen leger mee tegenhouden. De bevolking op het platteland had vooral veel last van plunderaars, in veel gevallen rondstropende afgedankte soldaten. Zo'n bende, die met enkele karren binnen viel, werd door een wal met greppels wel gehinderd. Ze kon ook niet snel met eventuele buit het gebied verlaten. Vaak liep een landweer van het ene natuurlijke obstakel naar het volgende; in ons geval van de Maas naar de moerasgebieden aan de rand van of in de Peel.
Mogelijk is de Lanterd, in de volksmond Lankert genoemd, het oudste (nog gedeeltelijk bestaande) werk dat door mensenhanden vervaardigd werd in Helden. Als we de resten zoals die nu nog in enkele bossen op de Keup te vinden zijn, bestuderen, zien wij dat het om een wal gaat met aan beide zijden een gracht of greppel.

1.3 Restanten van de 14e eeuwse Lankert in de bossen op de Keup anno 1998.

Het is duidelijk een door mensenhanden aangelegde verhoging. Vroeger plantte men op de verhoging bomen en struiken, die door regelmatig snoeien zo geleid werden dat er uiteindelijk niemand meer door kon. Onderin werden de takken naar de grond gebogen. Bij de grensweg (gescheidstraat) tussen Kessel en Helden, waar men nu ook nog restanten kan waarnemen, hebben in 1968 en 1969 onder leiding van professor Modderman opgravingen plaats gevonden. Bij dit onderzoek werd aangetoond, dat de Lankert in diverse fases is aangelegd. Enkele dwarsdoorsnedes brachten zes linies aan het licht van naar onder spits toelopende verkleuringen in de bodem. Hier moeten volgens prof. Modderman palen in de grond hebben gestaan. In een van de ruimtes tussen de paalgaten werd een karrenspoor aangetroffen.[16]

De oudste sporen van de Lankert

Gedeeltelijk is de Lankert nog zichtbaar. Er zijn voldoende restanten om een deel van het tracé te bepalen.[17] Vanuit Kessel Eik liep de Lankert nagenoeg rechtlijnig tot in de bossen vlak bij de Keup. Dit gedeelte staat vast. Voor het verdere verloop zijn we aangewezen op de overlevering van oudere inwoners van Egchel.[18] Volgens hun herinnering maakte de Lankert vlak bij de Keup een bocht naar het westen en liep dan achter de boerderij van Zelen (Dorrese Ingel) en van Peters (de Pruus). Een stuk voorbij Peters was de Lankert verdwenen. Volgens ouderen was duidelijk een spoor te volgen in de weilanden bij boerderij Gielenhof, doorlopend tot bij Thieske Joosten. Hier eindigde het spoor in een waterpoel. Verschillende ouderen hebben onafhankelijk van elkaar dezelfde lijn getekend waar volgens hen de Lankert liep, zodat de lijn in kaart gebracht kon worden. Het bovenstaande lijkt te worden bevestigd door de Tranchotkaart (1802-1805).[19] Daarop is een soort wal getekend bij de Keup. Op de wegenkaart van 1894 ziet men op deze plaats een weg lopen die in het begin van de 20ste eeuw werd weggehaald. Het betrof een aftakking van de Hertstraat. Op de Keup is de Lankert op perceel sectie no. 3419 nog afgegraven door Peters (de Pruus), toen die hier in 1939 een woning ging bouwen.[20] Graad van Thijsse Jan (Engels) heeft hier toen onderzoek verricht. Vanaf Egchel maakte de Lankert achter de Keup een bijna haakse bocht en liep vervolgens door de bossen richting Kessel-Eik. De Lanterdweg in Kessel-Eik is in latere tijd aangelegd op de Lankert.

De landweer in de archieven

Een gedeelte van het tracé van de Lankert ligt dus vast. Het gedeelte van de Keup richting Gielenhof is zeer waarschijnlijk. In archieven vinden we regelmatig verwijzingen naar de Lankert.

Op een kaart van 1713, waarop de gemeentegrenzen zijn genoteerd, treffen we ter plaatse van de Keuperhei op de grens met Kessel als vermelding bij een grenspaal: *"no 3 een limite koel aen den landweer 241 roeden van de voorgaende of van nummer 2"*.[21]

In 1740 werd in een grensbeleiding genoteerd: *"Scholtis, schepenen ende geswoorens der Heerlijckheydt Helden ter eenre, en die schepens ende geswoorens van Kessel ter andere sijde, beleyt gehouden tusschen Kessel ende Helden". Men begon in de Heldense Hoek en vervolgens is men van daaruit "opwaerts gegaen tot aen den bergh, hebben eenige heuvels vernieuwt. Verders gegaen tot aen den lantweir, hebben aldaer geene vernieuwingen gedaen"*.[22]

In 1767 schreef men bij een openbare grondverkoop: *"2 morgen omtrent den Camp van Jacobus Gielen omtrent **den landweer**"*.[23]

Volgens een akte van 3 maart 1810 werd door de weduwe Gerd Engels uit Egchel voor 15 gulden per morgen "*aengegraeven van de gemeijnte eenen morgen heijde **aen den Langert** agter Eggel*".[24]

In 1830 verkocht de gemeente grond, o.a. "*een perceel heide neven den zoo genoemden **Langert** ten zuidwesten gelegen zijde en voorhoofd gemeente, aan Frans Engels en Peter Versondert*".[25]

Deze vermeldingen geven geen nieuwe feiten over het tracé van de landweer, wel leveren ze het bewijs dat men zich de eeuwen door duidelijk bewust was van het bestaan ervan.

Over het verdere verloop van de landweer kunnen we slechts gissen. Aanwijzingen zouden kunnen zijn het voorkomen van heggen en dijken. Omdat in het verleden percelen werden gemarkeerd door heggen en soms door walletjes of dijken kunnen deze termen al gauw misleidend werken. Als we echter de term "Echelre hegge" verscheidene malen tegenkomen roept dat wel de gedachte op aan iets bijzonders, misschien een brede dichte heg op een wal: de landweer.

In een akte van juni 1442 lezen we: "*gelegen tusschen erff ende goide, ter eenre sijden langhs die Ach..l hegghe, ende lancx den Groenen Wech, komende van Blencxkens huyse*".[26] Blencxkens huis is de latere boerderij Gielenhof. In een akte uit 1431 wordt melding gemaakt van de grond aan de heg: "*gelegen ter eyner sijden aen der hegghen en ter ander sijden joufr. lande van Keysersbosch*". Het is niet helemaal zeker dat het om dezelfde heg gaat, maar in de akte komt alweer Gielenhof voor: "*Blanckertz huys ind schut op die heide*".[27]

Als de "*hegge*" in dit geval indentiek is met de Lankert, is dit een bevestiging van de verklaring van oudere inwoners van Egchel, dat de Lankert aan de westkant van Gielenhof doorliep. Een andere vermelding waarin de "Egchelre Hegge" voorkomt treffen we aan in 1458. In dat jaar wordt een morgen grond overgedragen aan de "*Achelre heggen*".[28] In een erfjaargetijde uit het anniversarium dat gedateerd wordt ca.1500-1525 vinden we: "*Arnoldi Scroeders (Schreurs) eijnen stuck lantz gelegen achter den Echelre heggen*".[29]

Ook het woord **dijk** in oudere aktes zou op de landweer kunnen duiden. In een akte uit 1476 waarin Dirick van Achel en zijn vrouw Mechtelt een erfpacht verkopen, spreekt men van enkele morgens land die "*gelegen sijn tot Aechell, ter eenre sijden opten Dijck*".[30] In het eerder genoemde anniversarium (ca.1500-1525) lezen we bij het erfjaargetijde van Johan van Achell: "*Jans goet: van Achel op huys ende hoef woe deen gelegen is tot Achel neven den vouweren op den* ***Achelen dijck*** *staet*".[29]

Met een 'vouweren' of 'valderen' wordt een draaiboom bedoeld. Op de dijk stond dus zo'n draaiboom. "Achelen dijck" zou dus op de landweer kunnen slaan. Mogelijk bevond dat vouweren zich op de Hoekerstraat ter hoogte van Klaassenhof. Dijken werden ook aangelegd om vee binnen te houden. Volgens Tön Kersten liep er vroeger (omstreeks 1920) van de Molenheg ter hoogte van de boerderij van "Martes Giel" Gommans een dijk tot ongeveer aan de Fuu.[31]

Het woord "dijk" met mogelijke verwijzing naar de landweer vinden we nog in een naam. Rond 1700 woonde naast Manhuishof (of Gielenhof), in de richting van Egchel, een zekere Aerdt van Dijck. Hij spande een proces aan tegen de provisoren van Manhuishof i.v.m. het illegaal kappen van bomen. Aerdt van Dijck woonde op de plek waar vroeger "Hezes Thieske" of ook wel Thieske Joosten zijn schuur had. Deze schuur was oorspronkelijk een boerderij die dateerde uit 1735.[32] Volgens de tiendekaart van 1734 lag op dezelfde plek al een boerderij.[33] De schepenen losten het geschil op en er werd een nieuwe grenspaal gezet "in de graef".[34] Het zou kunnen dat er ter plaatse een dijk lag, waar Aerdt zijn naam "van Dijck" aan ontleende, met een "graaf" ernaast. Of we hier met de Lankert van doen hebben, valt niet met zekerheid te zeggen.

Overig

Moeilijker plaatsbaar is een getuigenis van Jacques Thiesen. Hij heeft van zijn moeder vernomen, dat zijn opa Coon Peeters een kling en vier Frankische hoefijzers heeft aangetroffen bij het afgraven van de Lankert langs het Vongeren, omstreeks 1900. Ongetwijfeld zal daar een wal of verhoging geweest zijn die door de mensen in de buurt voor de Lankert werd aangezien. Het is echter zo ver verwijderd van de ons bekende Lankert dat het waarschijnlijk om iets anders gaat. Of is er sprake van twee landweren in ons gebied? In een akte van 16 juli 1700 wordt gesproken van de "nieuwe landweer."[35]

1.4 In 1942 werd de boerderij uit 1735 gesloopt en de afgebeelde schuur omstreeks 1955. Hier lag volgens de tiendekaart in 1734 al een boerderij waar ca. 1700 Aerdt van Dijck woonde. Achtereenvolgens woonde hier o.a.de families Jeucken, Gielen, Tercken en Heesen. In 1937 werd de schuur verkocht door Jan Teeuwen aan Hezes Thieske, foto dateert uit 1947.

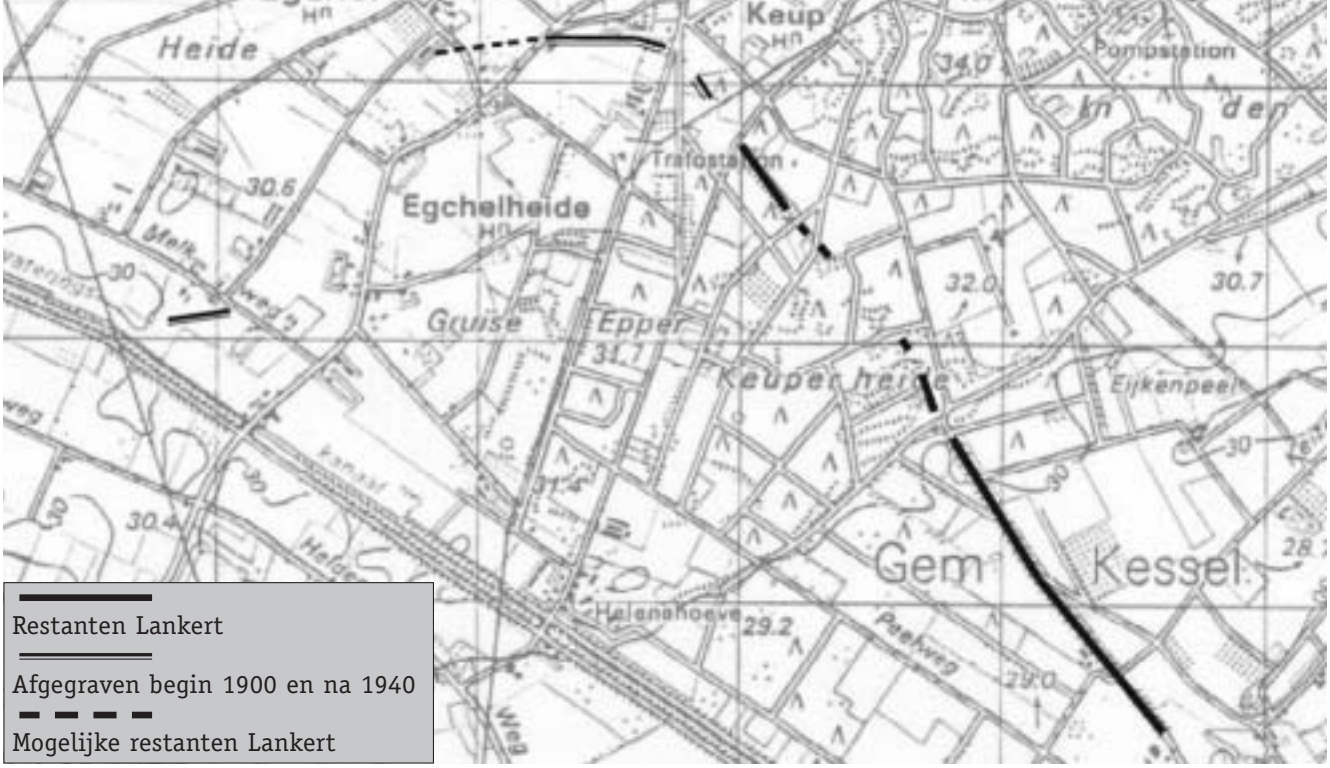

1.5 Opname restanten van de Lankert, situatie najaar 1997.

Ook kan de verklaring van professor Modderman dat de Lankert in verschillende fases werd aangelegd, de aanduiding nieuwe landweer verklaren. Het onbreekt aan gegevens de "nieuwe landweer" te kunnen plaatsen.

1.4 De Hertschap Egchel

Over de oorsprong van het woord Hertschap bestaan meer theorieën. Het gebied dat wij nu kennen als gemeente Helden, was vroeger ingedeeld in 6 hertschappen, te weten: "*Oender, Het dorp met die Meulen, Paningen, Everloe, Bijringhen en Acchell*".[36] Het "heertscap tot Achel" werd al in een akte genoemd in het jaar 1459.[37] Wij beperken ons tot de meest aannemelijke theorie. In de Kempen in België waren blijkens onderzoek twee heertwagens in een gehucht ondergebracht.[38] Behalve heertwagen spreekt men daar ook over Heerdgang of Heerschap. "Heerd" heeft hier de betekenis van "herder" en het woord "gang" en "wagen" duiden op "het trekken, het gaan". Heertschap zou wijzen op Herdersschap, een collectief, dat herders in dienst had. In de Kempen werd een herder aangesteld en vergoed door de gemeenschap.[39] Ook in Helden komen we deze vorm tegen. Als voorbeeld kan een kwestie dienen uit hertschap Panningen. Op 1 juni 1711 trad Ingel Janssen "*In name van de hertschap ende naburen van de Paninger heertschap*" als vertegenwoordiger op tegen Wilm Knippenbergh. De gedaagde werd aangeklaagd "*om nabuurschap te halden van wegens het heerden, volgens aldt gebruick, te weeten van koeijen ende gusten beesten van 2 beesten den heerdt enen dagh moeten norisseren (is voeden) ende den kost geven*". Knippenbergh liet zijn vee meegaan in Helden. De schepenen bepaalden dat Knippenbergh zijn vee in het Hertschap "Paningen" moest laten weiden.[40]

Uit het stuk kunnen we duidelijk afleiden, dat er een herder in dienst was van de gemeenschap. De gehele nabuurschap verzorgde hem en gaf hem bij toerbeurt de kost. In een vergadering van alle hertschappen gehouden op 3 november 1787 wordt dat nog eens bevestigd. Voor Egchel was gezworene Peter Leijsten aanwezig. Er staat in het verslag: "*Is geresolveert dat de herderie van 't rund vehe generaliter de gehele gemeente door op eene voeth moeten gestelt worden, waer toe dient dat den hert bij jeder inwoonder sijnen rondgaende kost van jeder koey sal genieten, ende den loon van jeder niet bij den hert nierende (d.w.z."etende") beest, aenvanck nemende en sonder interruptie betaelende het geheele jaer, al of schoon de selve met eenige ofte ten halven tijde wierde terug gehouden. Voorts dat niemanden georloft sal sijn eenig rind vhee buyten de herderie te drijven of hoeden op de gemeente, sulx doende sal niet min gehouden sijn den loon naar rato aen den hert te betaelen en via executiva daer toe geconstringeert worden*".[41]

Het woord "herder" komen we in Egchel ook tegen in de straatnamen. Wegen en straten die naar of voor gebieden lagen waar de "Heert" overheen trok met zijn kudde, kregen vaak de naam Hertsteegh of Hertstraat. Achter Everlo ligt nu nog de Hertsteeg en onder Egchel lag de Hertstraat (nu Jacobusstraat genoemd). Degene die vee met de herder mee liet gaan, stuurde het vee over de kleine paden naar de

Hertstraat waar het vee door de herder verzameld werd. Vandaar vertrok de herder naar de heide gebieden. Tussen genoemde straten en het huidige Afwateringskanaal lagen uitstekende gebieden om vee te laten weiden.

1.5 De naam "Egchel"

De verklaring van de plaatsnaam of het toponiem "Egchel" is geen eenvoudige zaak. Wat is de oorspronkelijke betekenis geweest? Zo'n betekenis kan ons ook iets duidelijk maken over het verleden. De naam "Aggel", op verschillende manieren geschreven, treffen we aan in Nederland, België en Duitsland.
We mogen aannemen dat de "van Achels", die in de 14de eeuw in Egchel leefden, hun naam ontleenden aan het gebied en niet omgekeerd. Hoe de naam in de 14de eeuw werd uitgesproken, is onbekend. Met de uitspraak in het Heldense dialect werd de naam heel lang getrokken en als "*Aechgel*" uitgesproken. Pas later werd de huidige vorm Egchel hiervan afgeleid.
In België werd de plaats Achel reeds genoemd in 1139 als "*Achile*", dit was een gebied met vlakke zandbodem, met heide, bossen en vennen. In Duitsland treffen we de naam "*Achel*" reeds aan in 1156. Een keer bij Würtemberg en een keer als een streek "*Aichelberg*" in de buurt van Neuberg an der Donau.[42] Voor zover bekend, is voor al deze plaatsnamen tot op heden geen aannemelijke verklaring gegeven. Ernst Förstemann schrijft in zijn "Altdeutsches Namenbuch", dat "Aichel" in het oud-Duits "eichel" betekent.[42] Het feit, dat Achell vaak met twee l's werd geschreven is mogelijk een aanduiding in de richting van "Achello".
Volgens Arthur Schrijnemakers zijn er verschillende betekenissen te onderscheiden van het woord "loo". Alle hebben ze betrekking op "bebossing". Soms heeft "lo" betrekking op "bos in het algemeen", soms betekent "lo" "uitgedund bos" (bos met kale plekken). Soms is het ook een combinatie van beide.[43] Omdat niet de bossen interessant zijn om zich er in te vestigen, maar wel de open plekken, hecht ik meer waarde aan de betekenis van "open plek in het bos". Bij deze theorie zou de betekenis van "Achello" kunnen zijn "open plek in een eikenbos".
Een aanwijzing voor (eiken)bos vormt ook Everlo. Dit hertschap kwam in 1366 voor als "Everloe" en grensde aan het hertschap Egchel.[44] "Ever" zou kunnen verwijzen naar "everzwijn", wild zwijn. Indien "lo" de betekenis heeft van "open plek in het bos", dan betekent Everlo "plaats in het bos waarin everzwijnen voorkomen". In vroeger tijden werden varkens in de eikenbossen gedreven, waar ze eikels verorberden.[45]

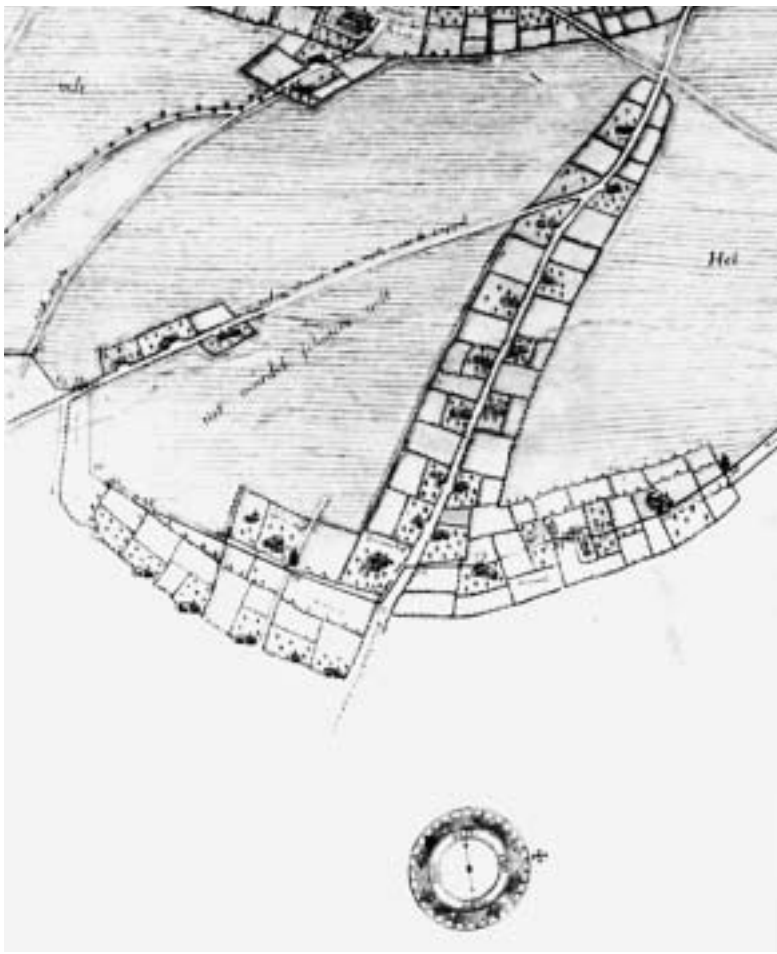

1.6 Fragment uit de tiendekaart van 1685. Van de gronden boven de tiendelijn werden de tiende geheven door de Karthuisers en kloosters Keijzersbos. Deze tienden werden door hun verpacht. Onder de tiendelijn treffen we ontginningen aan van na 1496, de zogenaamde Koningstiende, deze werden geheven tot 1674. Boven de tiendelijn ligt links in het oudste gedeelte Zelen in het Vurdel Schuttersveld en rechts Egchel en de Keup. Iets lager op de Hub vonden na 1496 ontginningen plaats waar boerderijen op werden gebouwd. Van links naar rechts treffen we de boerderijen aan "van Aeferdens hof, Boeninshof, de Mesthof van Peter Jacobs alias Jeucken, de hof van Enckevort, Roosenhof, Gasthuishof en op de Keup Landgoed de Keup.

Aanwijzingen dat in het gebied Egchel ontbossing heeft plaatsgevonden, treffen we aan in de pontschatting van 1469 van Helden. Hierin komen we enkele namen tegen op Egchels grondgebied als: "*Willem Raijs guet, Gijse van Raide en Lijsse van Ray*".[46] Een andere verwijzing treffen we aan in het anniversarium van de H. Lambertuskerk van Helden (ca. 1500-1525). Hierin werd gemeld: "*Eijn erfvaet rogge op eijn stuck*

lande inde Groetevelde bij Acchel geheijte ***Cremers Eijckacker****. Dit land bezit nu Willem van Achel*".[47] Verder ondersteunen de vermeldingen "Eijckenpeijl" en "Eijckerbroeck" op de grens met Kessel-Eik ook bovenvermelde naamsverklaring.[48/49]

1.6 Schrijfwijze van Egchel door de eeuwen heen

1.7 Schrijfwijze Achell in 1618.

De oudst bekende schrijfwijze van Egchel komt voor in de pontschatting van 1369. We treffen hier een zekere Hen van Achtel aan.[50]
In 1387 komt "*Henneken Agell*" voor als schepen van de schepenbank van Kessel en Helden.[51] In 1416 heeft men het in hetzelfde register over de overdracht van "*Henrick van Barle bij transport Heynkens van Nathel Heynensoon*". Maar we moeten ons afvragen, of hier wel "Nathel" staat. Het redelijk onduidelijke handschrift laat ook toe te veronderstellen dat er "Nachel" of "Naichel" staat. Mogelijk is dit een samentrekking van "van Achel". Voor dit laatste pleit ook, dat in een akte van 1405 gesproken wordt over Heijnken van Ayel. Of is hier sprake van een verschrijving. Iets dergelijks kwam meer voor, bijvoorbeeld in een akte uit 1417.
In deze akte uit 1417 komt de schepen "*Symon van Onckemeert*" voor en "*Henrick van Beringen*".[52] Deze Symon is hoogstwaarschijnlijk Simon van Enckevort die het Leengoed in Egchel op zijn naam liet schrijven. In dezelfde akte wordt een transactie beschreven, waarin een Jan van Achel de hoofdrol speelde. De N voor Achel vinden we niet terug. Ook in erna volgende aktes schrijft men de naam van het hertschap altijd hetzelfde.[53] In 1459 heeft men het over "*heerscap Achel*" en de personen heten ook van Achel.[54] Hier mogen we uit afleiden, dat er een gemeenschap was die bekend stond onder de naam "*heerscap Achel*". De personen die in de genoemde akten voorkomen, moeten van gegoede afkomst zijn. We kunnen aannemen dat zij de gemeenschap mochten vertegenwoordigen. De schrijfwijze wijkt ook in 1458 bij het noemen van een heg nagenoeg niet af. Men heeft het hier over de "*Achelre heggen*".[55] In 1476 lijkt het erop, dat de schrijfwijze enigszins op dialectbasis is vastgelegd. Men heeft het hier over "*Aechell*".[56] In deze vorm komt er iets rek in de uitspraak. Mogelijk gaat het hier om een creatieve inbreng van de schrijver uit die tijd.
In 1530 heeft men het weer over de eerder genoemde "*Achgelre Hegghe*".[57] In de eerste helft van de 16de eeuw treffen we in het anniversarium enkele "van Achell's" aan die alle geschreven worden als "van Achell".[58] In het zelfde stuk heeft men het over de "Strieck van Agel". We herkennen hier de vorm weer zoals oude mensen hem nog uitspreken.
In het Thijnsboek van het land van Kessel treffen we "*Aechell*" aan.[59] In 1573 en 1594 treffen we Thonis van Achel aan in processtukken.[60] Naar deze Thonis werd de van Acchgelstraat in Egchel genoemd.[61] Men had indertijd beter voor een vereenvoudigde schrijfwijze kunnen kiezen. Iedereen struikelt bij het spellen van deze huidige straatnaam. In de schatcedel van 1585 treffen we "*Acchel*" aan[62] en in 1603 schrijft men "*Achell*".[63] Weer een andere vermelding in 1603 heeft de zelfde vorm als in 1585.[64]
In het algemeen kunnen we stellen, dat de schrijfwijze van 1600 tot ca. 1700 varieert tussen "*Achel*" of "*Achell*". In de schepenbankakten die opgemaakt werden in de periode 1700 en 1800 heeft men het voornamelijk over "*Aggel*".[65] Vervolgens wordt na 1800 de schrijfwijze vervormd naar Eggel. De stap van Eggel naar Egchel is niet zo groot. De huidige schrijfwijze Egchel doet meer eer aan de uitspraak in dialectvorm dan het woord Eggel.

De ontwikkeling van de naam ziet er als volgt uit:
Achtel ➨ ***Agell*** ➨ ***Naichel*** ➨ ***Achel*** ➨ ***Aechell*** ➨ ***Aggel*** ➨ ***Eggel*** ➨ ***Egchel***.

1.7 Hypothetisch overzicht geslacht Van Achell

Hierna is een hypothetisch overzicht opgenomen van de Van Achel's. Het overzicht is niet volledig en zal vragen oproepen. Toch is met de nu bekende gegevens een eerste hypothese van het geslacht Van Achel opgesteld.[66]
De doorgetrokken lijnen zijn zeker; de stippellijnen duiden op de veronderstelde relaties. Onder iedere naam is met een letter aangegeven welke akten of dergelijke terzake beschikbaar zijn.

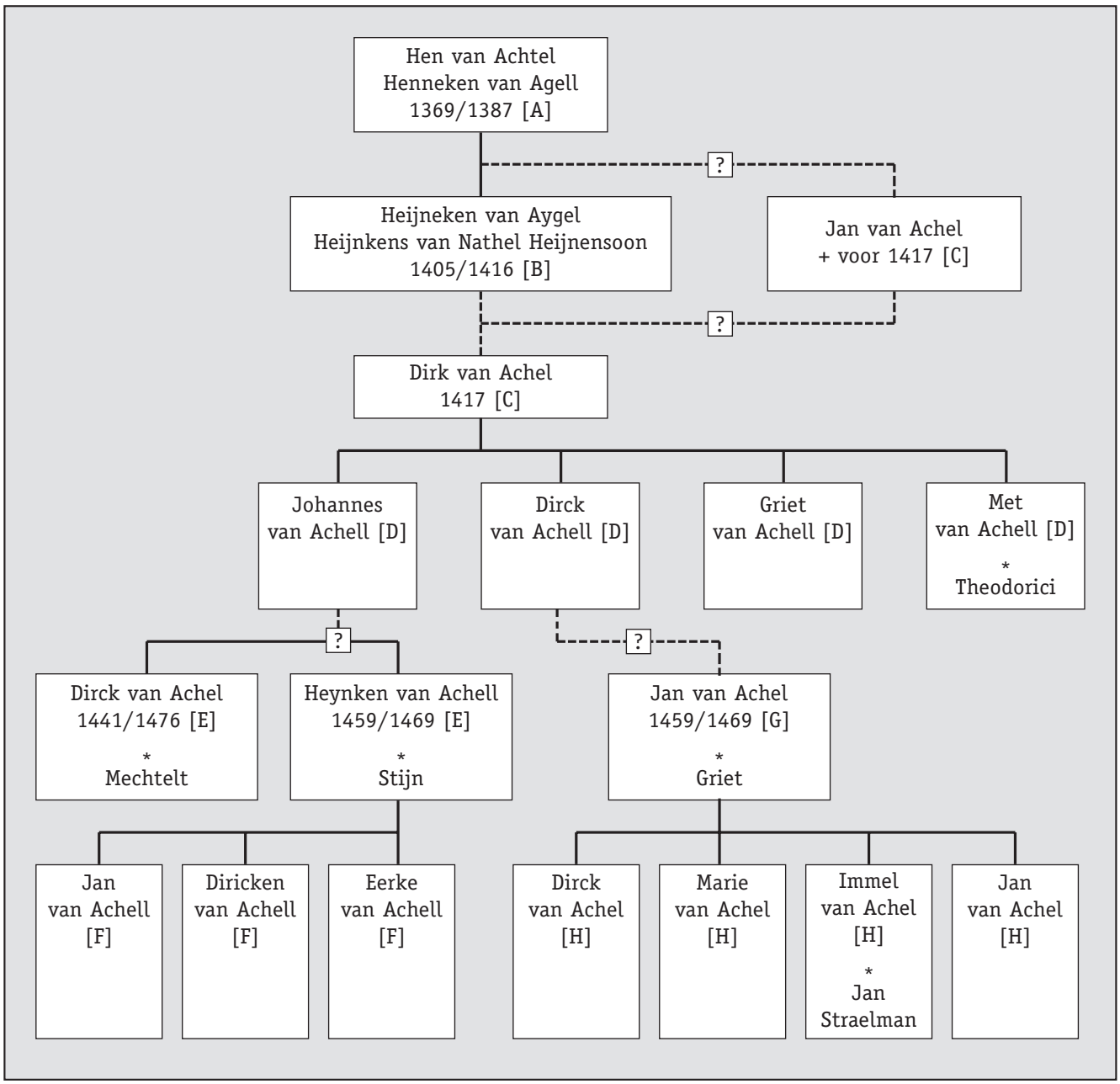

De data geven de jaren aan waarin genoemde persoon in de akte(n) voorkomt. Na het overzicht is bij betreffende letteraanduiding de beschikbare tekst of een samenvatting ervan weergegeven.

[a][67]

In 1369 komen we onder Helden de eerste van Achel tegen "*Hen van Achtel*".[67] Of het hier gaat over een van Achel die in Egchel woonde, wordt in deze akte niet vermeld. Precies 18 jaar later in 1387 komen we dezelfde persoon nog eens in een verkoopakte tegen onder de naam "*Henneken van Agell*".

[b][68]

In 1405 blijkt "*Heijneken van Aygel Heijnen soon*" de hof van Dekenshorst te Helden, een leen van de hertog van Gelder, verworven te hebben van Derick Bolte. In of vóór 1416 draagt dezelfde, dan Heijnken van Nathel, zoon van Heijn genoemd, de hof over aan Henrick van Barle.[68]

[c][69]

In een akte gedateerd op 12 juli 1417 lezen we: "*In den jaer onss Heren dusent vyrhondert ind seventeen op sente Margaretenavent*". "*Symon van Onckemeert*" en "*Heynrick van Beringhen*", schepenen te Kessel en Helden, verklaren dat "***Dierick van Achel*** *aen Harman van Helden en Lysbetten*", burgers van Venlo, een grondrente van een malder rogge hebben overgedragen ten laste van het derde deel van vijf morgen akkerland genaamd de "*Tiegelacker*", die zij in erfcijns houden van "*Jan van Achel*" en ten laste van het derde deel van twee morgen van "*Jan Coesdonck*".[69]

[d][70]

"Joh(ann)is van Achell et Dirck van Achell frater eius ende Griet van Achel (hun zus) en Met van Achel uxor (vrouw van) Theodorici ende oir alre kinderen, dese hebben besat voer oir erfiaergetijt jaerlix den Pastoer ende den custer eyn erfvaet roggen den custer dat derde deel der voirs(ch)reven vaet roggen sal met jaerlix heffen ende bueren op Jans goet van Achel op huys ende hoef woe dese gelegen is tot Achell beneven den vauweren op de Achelsche Dijck steyt"[70]

[e en f][70]

"Commemoratio (mis voor een overledene) eodem die semp fr. quarter Dirck van Achel Mechtelt sijn huijsfr. Heijnken van Achell Stijn sijn huijsfr. met den kinderen met naeme Jan, Diricke, Eerken. Dese hebben besat voor oer erfjiergetijt jaerlix een eyn half vaet roggen op den selve onderpant Jan van Achell".[70]

[g en h][70]

"Com.- Jans van Achell en Griet zijn huysfr. ende Dirck haer soen ende Marie haer dochter Jan Straelmans ende Immel zijn huijsfr. ende Jan haer soen dese hebben besat ende bekant voer haer erfjaergetijt 1 erfvaet roggen op eijn wittich onderpant gelegen tuschen erf Rutten van Brumpt aen die sijde ende aen die anderen zijde Gijske Gubbels welck onderpant is eijn stuck lantz geheijten de strieck van Agel wellich stuck lanz en gilt dit betaelt Immel Straelmans".[70]

Van Achel, nog vaker genoemd

Verder lezen we in het anniversarium (ca.1500-1525) van de H. Lambertuskerk van Helden van maart over een "*Willem van Achel*" die in het "*Groetevelde bij Acchel*" land bezit "*geheijte Cremers Eijckacker*"[70] In hetzelfde anniversarium komen we in december een "*Rofs van Achel*" tegen en de "*Rofs baent*" (Rofs wei). Verder treffen we verscheidene aanduidingen aan van "*Thonis van Acchgel*", schepen, koster en schoolmeester, zoon van Hein van Achel, in gedingen in 1574 en als schepen in 1585 en in 1594.[71]

De Van Achels in de volgende akten zijn mogelijk dezelfde als in het voorgaand overzicht.

"St.Servaes avent 1435.
Goetsen Scroeder ende Sijmon Loenen Schepen tot Kessel en Helden oorkonden dat: Heyn Pyddles der meelre ende Aleit zijn wijve, burgers tot Venlo vercocht hebben aan de Kruisheren te Venlo, eyn malder roggen die hij van zijn vader en moeder uit de scedingen ind deilinghen toe deyl was gevallen. T.w. 1/3 deel van 5 morgen land geheiten de Cuelacker neven den acker van Achel soe als men toe erffthijns haldende is van Johans erfgen. Van Achel. En 1/3 deel van 2 morgen land gelegen op ten Luden Raide toe erffthijns haldende is van Johan Coesdonck."[72]

1441

"*Heynrick Busselken, leenheer van het convent en klooster van Keysersbosch, Syl vanden Venne, Hen Rutten Knyppers zoon, Arnolt Groven en Alart Smeets gezworen laten van genoemd klooster van Keysersbossch, oorkonden dat Derick van Achel van Helden en Mechtel*," zijn echtgenote, aan genoemd klooster zes malder erfrogge schuldig zijn, jaarlijks te betalen op St.-Andries en gevestigd op hun bezit te Helden, met huis en hoeve ongeveer zes bunder omvattende, welk bezit **laatgoed** van het genoemd klooster is. Deze zes malder bestaat uit twee malder die Dericks ouders aan het klooster verkocht hebben en vier malder die hij en zijn echtgenote nu verkocht hebben.[73]

1459

In 1459 verkoopt Hen van Achel 2 malder rogge aan de laatheer van Keysersbosch en geeft als onderpand 5 morgen in "*Heerscap Achel*", gelegen naast land van Derick van Achel.[74] In de zijkant van de akte werd genoteerd dat op 6 maart 1626 de transactie werd afgelost voor 194 gulden door Peter Jeucken. Deze Peter Jeucken vinden we in 1685 op de tiendekaart terug ter hoogte van de Muldersweg als "Mesthof van Peter Jacobs alias Jeucken".[75]

Bronnen/Noten:

1 J.H.F. Bloemers in Archeologische Kroniek 1969-'70
2 Wolters Woordenboeken Nederlands Koenen, p.878 en 823
3 De Maasgouw jaargang 39, october 1919 no.10, p.73 en 74, "Medegedeeld door A. Flament", eerder in De Maasgouw jaargang 24, 15 april 1902, p.25
4 RH "Registrum Heldense. Inhoudende de akten over de scheiding van Helden met Neer van den jare 1600 - tot 1631. Ook bevind zich copie van het vonnis over de peel met Bree agter de Vliegart in dit boek op 't leste en een naderwoort daarover. Ook de oude paalsteden met Meijel", O.A.H. inv.nr 10, 862 pagina's in perkamenten band, 31 x 19,5 cm, een verzameling van teksten over grensbepalingen, afspraken en overeenkomsten uit voorgaande eeuwen en voor zover voor de gemeente Helden van belang,
5 RH p.88
6 RH p.85
7 RH p.89-90
8 RH p.84
9 RH p.86,87,90
10 O.A.H. inv.nr 578, Grondverkoop door de gemeente Helden, gehouden op 22 en 23 juni 1837, uit de kadasternummers 114-123
11 S.A.H. datum van akte 13-7ber-1724
12 Tranchotkaart, Tranchot und v. Müffling, Kartenaufnahme der Rheinlande 1803-1820 nr.32 Helden, Publikationen der Gesellschaft für Rheinische Geschichtskunde. Uitgave 1969, kaart 32, Helden
13 Departement van Defensie, Panningen 58 B, herzien in 1965 en uitgegeven in 1967
14 O.A.H. inv.nr 578, Grondverkoop door de gemeente Helden, gehouden op 31-08-1826
15 H.J. Ernst, De Kesseler Landweer, achtergronden van een versperring aan het licht gekomen bij opgravingen in Noord-Limburg, (Leiden 1971, doctoraal scriptie middeleeuwse geschiedenis), p.35 e.v.
16 Dagblad van Noord-Limburg, 17-04-1968 en 14-08-1969
17 De ligging van de Lankert werd in kaart gebracht door Theo Jacobs Roggelseweg, Jacques Rutten Brunssum en Henk Thiesen. Het kaartje werd vervaardigd door Ruud Spreeuwenberg en Henk Thiesen.
18 Jacques Thiesen (Melkweg), Piet Janssen (Baexem), Handrie Joosten (Hub) en Leo Peters (Keup)
19 Tranchotkaart enz. nr 32 Helden
20 O.A.H. inv.nr 1583, Staat der Openbare Wegen en Voetpaden Gemeente Helden, 1894, met bijbehorende kaart en mededelingen van Handrie Joosten op 25-01-1996
21 Kaart Jurgens 1713
22 O.A.H. inv.nr 1, Verslag van een grensbeleiding, opgemaakt door secretaris P. Jurgens, 19-10-1740
23 O.A.H. inv.nr 294, Specificatie van de verkochte erven zedert den jaeren 1703
24 O.A.H. Verkoop gemeentegrond Helden 1810
25 O.A.H. inv.nr 960, Verkoop voor Notaris Clerxc Horst, 15-07-1830
26 R.A.L. Maastricht, Cartularium Keysersbosch fol.121v-123v, Akte 24 juni 1442, bron regest: Joseph Fleuren Nijmegen
27 R.A.L. Maastricht, Archief Kruisherenklooster te Venlo, Cartularium folio 114v-115
28 S.F.G. Buytendijk en A.M.T. Peeters, Inventaris van het archief van Klooster Maria Weide te Venlo 1339-1405-1798, regest nr.223, p.240
29 Anniversarium H. Lambertuskerk Helden (1500-1525?), erfjaargetijde, p.15 december
30 R.A.L. Maastricht, Cartularium Keysersbosch, fol.132r-133v
31 Tün Kersten, geboren te Meijel 25-11-1910, opgegroeid in de Egchelhoek
32 Overlevering van Graad Joosten, zoon van Thieske Joosten
33 O.A.H. Kopie van Tiendekaart 1734, kaart Egchel. Origineel in Staatsarchief te Düsseldorf
34 S.A.H. inv.nr 18, Akte 26-7bris-1701 en 30 mey 1701
35 R.A.L. Maastricht, Schepenbank Kessel, inv.nr 72
36 O.A.H. inv.nr 200, Schatting Egchel 1678, p.275
37 R.A.L. Maastricht, Cartularium Keysersbosch fol.130r-131v d.d. 17-12-1459, bron regest: Joseph Fleuren Nijmegen
38 Jos Molemans, Gids bij het historisch toponiemenonderzoek, Algemeen Rijksarchief Ruisbroekstraat 2-6 1000, Brussel (1988), p.6-7
39 Behets, De plattelandsgemeente in het Graafschap Loon en het omliggende van de vroege middeleeuwen tot aan de Franse Revolutie, Openluchtmuseum Bokrijk (1969), druk Peeters Beringen (B)
40 S.A.H. inv.nr 15, Akte van 1 juni 1711, p.137
41 R.A.L. Maastricht, Archief Schepenbak Helden inv.nr.40, Verslag vergadering 03-11-1787, bron regest: Jacques Rutten
42 Ernst Förstemann, Altdeutsches Namenbuch, (Bibliotheek Universiteit Nijmegen), Erste Band Ortsnamen, p.50-52 Aichelberg
43 Dr. Arthur Schrijnemakers in De Maasgouw, jaarg. 83, 1964, afl. 1, p.8-9
44 R.A.L. Maastricht, Arch. klooster Keysersbosch, cartularium fol.109-110v
45 Joseph Fleuren, Van Kerspel tot Heerlijkheid, Bestuur en bevolking van Helden door de eeuwen heen, (1998)
46 R.A.G., Hertogelijk Archief inv.nr 1602, Pontschatting 1469
47 R.A.L. Maastricht, Anniversarium H. Lambertuskerk Helden, va. 1500-1525
48 R.A.L. Maastricht, Archief Schepenbank Kessel, inv.nr.72
49 Van Beurden, Peelland en de Limb. Dorpen langs de Peel in hun ontstaan, Nieuwe Venloosche Courant van 30-08-1913, Gemeente Archief Venlo: Volgens van Beurden zou "Achel = Ach is verblijf, e-lo=dorp" betekenen. Achel behoorde volgens van Beurden tot de "lo-toponiemen"
50 R.A.G. Arnhem, Schatting van de Lande van Gelre 4
51 R.A.L. Maastricht, Cartularium van de huisarmen, inv.nr 1624, folio LXXVI verso LXXVII grosse op perkament
52 G.A.V. Venlo, Archief Kruisherenklooster te Venlo 1334-1399-1796, p.94, regest nr 100 (zie ook 34-35-36-37)
53 R.A.L. Maastricht, Archief Kruisherenklooster te Venlo, Cartularium folio 113v-114v; zie tevens akte op folio 113-113v d.d.1417 St.Marg.
54 R.A.L. Maastricht, Cart. Keysersbosch fol.130r-131v, bron regest: Joseph Fleuren Nijmegen
55 S.F.G. Buytendijk en A.T.M. Peeters, Klooster Maria Weide te Venlo 1239-1405-1789, regest nr.223, p.240 G.A.V.
56 R.A.L. Maastricht, Cart. Keysersbosch fol.132r-133v, d.d.20-12-1476, bron regest: Joseph Fleuren Nijmegen
57 Oude archieven Stad Roermond (1259-1796), inv.nr 1593, p.305, regest 1087, afschrift door secr. Bosman (1615)
58 R.A.L. Maastricht, Anniversarium erfjaargetijden H. Lambertuskerk Helden, p.15 december, transcriptie Jacques Rutten en Joseph Fleuren
59 A.R.B. Archief van de Rekenkamer inv.nr 51689bis, Thijnsboek van het land van Kessel, 1531
60 R.A.L. Maastricht, Archief Schepenbank Kessel, inv.nr 12, Protocol van de gerechtzittingen 1573-1594
61 G.A.H., inv.nr 2.07.155.2, Raadsbesluit van 30-09-1974
62 O.A.H. inv.nr 297, 1585-1588
63 O.A.H. inv.nr 175, Schatcedel Helden 01-12-1603
64 O.A.H. inv.nr 298
65 R.A.L. Maastricht, Archief Schepenbank Helden onv.nr 3467, Akte d.d.30-10-1735, voorbeeld van schrijfwijze
66 Het hypothetisch overzicht geslacht Van Achell is opgezet door Theo Duis
67 Streekmuseum "de Moennik", kopie Schatting van de Lande van Gelre 1369, akte d.d.21-03-1387, origineel G.A.R. inv.nr 1624
68 G.A.V., J.J.S. Baron Sloet en J.S. van Veen, Register op de Leenacten van Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen 1376-1402, (Arnhem, 1901) p.150
69 G.A.V. Venlo, Archief Kruisherenklooster te Venlo 1334-1399-1796, p.94, regest nr 100, akte van 12 juli 1417
70 R.A.L. Maastricht, Anniversarium H. Lambertuskerk Helden ca.1500-1525
71 R.A.L. Maastricht, Archief Schepenbank Kessel, inv.nr 12, Protocol van de gerechtzittingen 1573-1594
72 R.A.L. Maastricht, Archief Kruisherenklooster te Venlo, Cartularium folio 113v-114v; zie tevens akte op folio 113-113v d.d.1417 St.Marg.
73 R.A.L. Maastricht, Cart. Keysersbosch fol.121, e.v.
74 R.A.L. Maastricht, Cart. Keysersbosch fol.130r-131v
75 Caert Figuratiff. Van de thiende van Helden, origineel R.A.B. inv.nr 960, coll.Man.

Met dank aan: Joseph Fleuren, Theo Duis en Jacques Rutten.

Afbeeldingen

1.1 Theo Jacobs
1.2 "Reproductie Algemeen Rijksarchief, Den Haag", TMK 7, Topo, Beringe, Panningen, Helden
1.3 Theo Jacobs
1.4 Coen Joosten
1.5 Fragment Topografische kaart Nederland Blad 58, West Roermond. Met dank aan de Gemeente Helden.
1.6 Tiendekaart 1685, negatief Theo Duis
1.7 Uit de schatcedel 1618 O.A.H.